

PAŃSTWOWY ZAKŁAD HIGIENY

JAN KAROL KOSTRZEWSKI

1915 – 2005

WARSZAWA 2005

JAN KAROL KOSTRZEWSKI

1915 - 2005

BIOGRAFIA

Opracowanie:
Danuta Naruszewicz-Lesiuk
Wiesław Magdzik

PAŃSTWOWY ZAKŁAD HIGIENY
WARSZAWA 2005

**Profesor Jan Karol Kostrzewski zmarł dnia 27 maja 2005 roku.
Został pochowany w dniu 2 czerwca 2005 roku na cmentarzu
przy kościele pw. św. Katarzyny przy ul. Fosa 17 w Warszawie.**

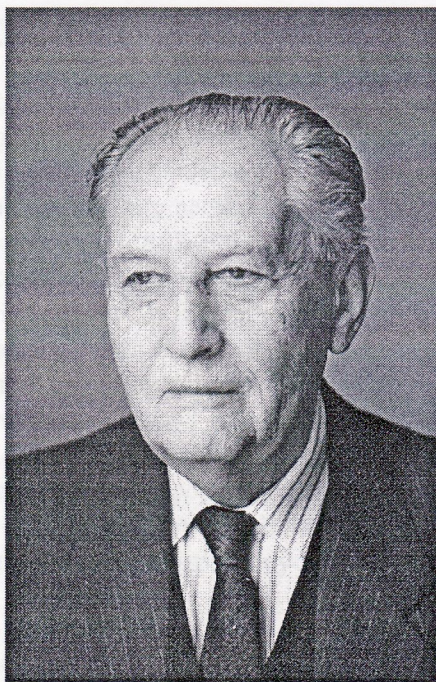
BIOGRAFIA

Opracowanie:
Danuta Naruszewicz-Łesnik
Wiesław Magdziak

PAŃSTWOWY ZAKŁAD HIGIENY
WARSZAWA 2005

Korzenie i r

Jan Karol Kostrzewski
dzianie inteligent
skich pochodze
skiego a matka
Mazel Karol K
wpływ na zain
Zona, Ewa Ma
i przez wiele
nie jest profes
jest traktacja
de med. Pion
miało jest dok
szwał i m om
Siedziwego

nia 1915 roku w ro
i Maria z Szukow
licerem Wojska Pol
ska. Brat ojca (stryj)
infekcyjolog miał duży
rze (3 września 1948)
w Warszawie. Obec
najstarsza córka Anna
in alergologii, syn,
najmłodsza córka
Uniwersytecie War
szawskiej. W Warszawie
rodziny.

Nauka i ksz

Jan K. Kostrzewski
miał w maju 1
Uniwersytetu Jagiellońsk
W okresie studiów medycznych ujęto w jego społecznikowską pasję
wyrażoną czynnym zaangażowaniem w prasach studenckich organizacji:
Związek Polak, Młodzieży Demokratycznej, okresowo - Bratniej Pomoc
cy Studentów UI, Stowarzyszenia Studentów Zbliżenia Międzynarodowe
go „Jupa”. Duże znaczenie dla kształtowania się osobowości przyszłego
społeczniaka i politycy miał jego czynny udział w prasach Związku Młodzie
ży Polskiej ZET - założycielami byli m.in. Eugeniusz Kwiatkowski, Aleksan
der Kamiński, Antoni Chrościel „Mentor”, Stefan Brajkowski pisząc, że
„w życiu politycznym Polski niepodległej założyciele sprawdzali się szybko;
mówiono, że czynie te nie pasują do polityki, ale ja sądzę, że po prostu
brakowało im doświadczenia i doświadczeń”.
Nie można pominąć zainteresowania J. Kozłowskiego w tym okresie spor
tem. Działal w Sekcji Wioślarskiej Akademickiego Związku Sportowego
w Krakowie. W hierarchii tego Związku trzykrotnie w latach 1938-1939
i 1948 zdobył I miejsce na Wioślarskich Mistrzostwach Polski.

JAN KAROL KOSTRZEWSKI

1915 - 2005

Krakowie, zdając ma
rę w maju 1938 na Wydział Lekarski
Uniwersytetu Jagiellońskiego.
W okresie studiów medycznych ujęto w jego społecznikowską pasję
wyrażoną czynnym zaangażowaniem w prasach studenckich organizacji:
Związek Polak, Młodzieży Demokratycznej, okresowo - Bratniej Pomoc
cy Studentów UI, Stowarzyszenia Studentów Zbliżenia Międzynarodowe
go „Jupa”. Duże znaczenie dla kształtowania się osobowości przyszłego
społeczniaka i politycy miał jego czynny udział w prasach Związku Młodzie
ży Polskiej ZET - założycielami byli m.in. Eugeniusz Kwiatkowski, Aleksan
der Kamiński, Antoni Chrościel „Mentor”, Stefan Brajkowski pisząc, że
„w życiu politycznym Polski niepodległej założyciele sprawdzali się szybko;
mówiono, że czynie te nie pasują do polityki, ale ja sądzę, że po prostu
brakowało im doświadczenia i doświadczeń”.
Nie można pominąć zainteresowania J. Kozłowskiego w tym okresie spor
tem. Działal w Sekcji Wioślarskiej Akademickiego Związku Sportowego
w Krakowie. W hierarchii tego Związku trzykrotnie w latach 1938-1939
i 1948 zdobył I miejsce na Wioślarskich Mistrzostwach Polski.

Korzenie i rodzina

Jan Karol Kostrzewski urodził się w Krakowie 2 grudnia 1915 roku w rodzinie inteligenckiej. Rodzice Jan Michał Kostrzewski i Maria z Sulikowskich pochodzili z Galicji. Ojciec był zawodowym oficerem Wojska Polskiego a matka prowadziła pracownię zegarmistrzowską. Brat ojca (stryj) Józef Karol Kostrzewski (1883-1959) znany w kraju infekcjolog miał duży wpływ na zainteresowania swego bratanka.

Żona, Ewa Maria Sobolewska ukończyła studia medyczne (3 września 1948) i przez wiele lat pracowała w Instytucie Hematologii w Warszawie. Obecnie jest profesorem emerytowanym. Z czworga dzieci najstarsza córka Anna jest tkaczką artystyczną, druga córka jest inżynierem mleczarstwa, syn, dr med. Piotr Kostrzewski, jest chirurgiem dziecięcym, a najmłodsza córka Maria jest doktorem nauk pedagogicznych, adiunktem na Uniwersytecie Warszawskim oraz dyrektorem Domu Dziecka im. Ks. Boduena w Warszawie. Siedmioro wnuków nie kultywuje medycznych tradycji rodzinnych.

Nauka i kształtowanie zainteresowań

Jan K. Kostrzewski ukończył gimnazjum św. Jacka w Krakowie, zdając maturę w maju 1934 roku – jesienią tego roku wstąpił na Wydział Lekarski Uniwersytetu Jagiellońskiego.

W okresie studiów medycznych ujawniła się jego społecznikowska pasja wyrażona czynnym zaangażowaniem w pracach studenckich organizacji: Związku Polskiej Młodzieży Demokratycznej, okresowo – Bratniej Pomocy Studentów UJ, Stowarzyszenia Studentów Zbliżenia Międzynarodowego „Liga”. Duże znaczenie dla kształtowania się osobowości przyszłego społecznika i patrioty miał jego czynny udział w pracach Związku Młodzieży Polskiej ZET – zetowcami byli m.in. Eugeniusz Kwiatkowski, Aleksander Kamiński, Antoni Chruściel „Monter”. Stefan Bratkowski pisze, że „...w życiu politycznym Polski niepodległej zetowcy sprawdzali się słabo; mówiono, że czyste ręce nie pasują do polityki, ale ja sądzę, że po prostu brakowało im doświadczenia i umiejętności”.

Nie można pominąć zainteresowania J. Kostrzewskiego w tym okresie sportem. Działał w Sekcji Wioślarskiej Akademickiego Związku Sportowego w Krakowie. W barwach tego Związku trzykrotnie: w latach 1938, 1939 i 1946 zdobył I miejsce na Wioślarskich Mistrzostwach Polski.

Okres II wojny światowej z uwzględnieniem działalności w podziemnym ruchu oporu

Już w grudniu 1939 roku J. K. Kostrzewski wstąpił do podziemnej organizacji o nazwie Związek Odbudowy Rzeczypospolitej (ZOR) działającej na terenie Krakowa i w rejonie Podhala. Do jego zadań należało organizowanie grup ruchu oporu. Do kwietnia 1941 r. pod pseudonimem „Kozioł” pełnił obowiązki Komendanta oddziału ZOR w Krakowie. W kwietniu, w związku z aresztowaniem najbliższych współpracowników, był poszukiwany przez niemiecką policję i musiał opuścić Kraków. Początkowo ukrywał się w Gorcach, a w maju 1941 r. po zmianie nazwiska na Zarębski zmuszony był przenieść się do Warszawy.

W Warszawie znalazł zatrudnienie w szpitalu św. Rocha początkowo jako nocny strażnik, a później jako sanitariusz. Od lipca 1941 r. rozpoczął pracę w Państwowym Zakładzie Higieny jako karmiciel wszy w dziale wyrobu szczepionki przeciwko durowi plamistemu. Z biegiem czasu zatrudniono Go jako laboranta, a następnie asystenta technicznego i wreszcie na stanowisku kierownika pracowni.

Przez cały ten okres pobytu w Warszawie działał w ruchu oporu w organizacji ZOR, pod pseudonimem „Zając”. M.in. pełnił funkcję inspektora terenowego w I Okręgu woj. warszawskiego (od lipca 1941 do listopada 1942 roku). Od listopada 1942 do stycznia 1943 roku był oficerem łącznikowym przy Komendancie II Okręgu ZOR-Warszawa.

Łączenie działalności w ruchu oporu z pracą stacjonarną w Państwowym Zakładzie Higieny było trudne – dlatego w lutym 1943 r. spowodował przeniesienie do pracy w kolumnach przeciwepidemicznych do walki z dudem plamistym. Pełnił obowiązki kierownika kolumny przeciwepidemicznej na terenie powiatu Sokołów-Węgrów w woj. warszawskim, a następnie na terenie powiatu lubelskiego.

Tego rodzaju ustawienie pracy zawodowej ułatwiło Mu, pod pseudonimem „Kozioł”, pełnienie obowiązków (od kwietnia 1943 r.) lekarza w oddziałach Armii Krajowej oraz organizowanie służby sanitarnej II Zgrupowania Drugiego Rejonu Armii Krajowej – Warszawa-Śródmieście.

W czasie powstania Warszawskiego brał udział w walkach w rejonie ulicy Koszykowej i Placu Trzech Krzyży, pełniąc obowiązki lekarza VII Zgrupowania – lekarza batalionu Ruczaj. Rozkazem komendanta Okręgu Warszawskiego AK Nr 28 z 15 września 1944 r. został odznaczony Krzyżem Walecznych, a rozkazem Komendanta Głównego AK z dnia 22 września 1944 r. mianowany podporucznikiem czasu wojny.

Po upadku Powstania wraz z oddziałem został wzięty do niewoli niemieckiej. Przebywał początkowo w obozie w Lamsdorf (Łambinowice) – stalag

318.VIII, a następnie w obozie żołnierskim w Keisensteinbruck, w okolicach Wiednia. W obu obozach pełnił obowiązki lekarza. W pierwszym, prowadząc izbę dla jeńców polskich, w drugim dla jeńców polskich i słowackich, wziętych do niewoli w czasie powstania słowackiego.

W kwietniu 1945 roku, po wyzwoleniu obozu przez Armię Czerwoną, skierowano Go do obozu repatriantów przy Komendaturze II Frontu Ukraińskiego w Budapeszcie, gdzie organizował akcję zwalczania epidemii duru plamistego i czerwonki a ponadto kierował izbą przyjęć. Do Polski wrócił dopiero w lipcu 1945 roku.

W październiku 1945 roku otrzymał dyplom lekarza medycyny na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego.

Poszukiwania i kształtowanie zainteresowań fachowych – klinika czy profilaktyka?

Po wojnie, w lipcu 1945 roku wrócił do kraju, do Krakowa. Już w sierpniu pełnił obowiązki Komisarza Zakładów Wyrobu Surowic i Szczepionek prof. Odo Bujwida i jako wolontariusz pracował w Klinice Chorób Skórnych UJ. Od października 1945 do kwietnia 1951 roku (z przerwą na odbywanie służby wojskowej) pracował w Zakładzie Wyrobu Surowic i Szczepionek Państwowego Zakładu Higieny w Krakowie na etacie adiunkta, a następnie kierownika działu wyrobu szczepionek przeciw durowi wysypkowemu. W tym czasie przez rok prowadził jako wolontariusz ćwiczenia z mikrobiologii lekarskiej dla studentów Wydziału Lekarskiego UJ.

Równoległe z pracą w Zakładzie Wyrobu Surowic i Szczepionek PZH – w okresie od grudnia 1945 r. do grudnia 1947 r. był zatrudniany jako wolontariusz w Klinice Chorób Wewnętrznych w charakterze asystenta. Prowadził w tym czasie ćwiczenia ze studentami oraz przygotowywał pod kierunkiem prof. Tadeusza Tempki pracę doktorską. Od grudnia 1947 do grudnia 1950 roku – z przerwą w okresie służby wojskowej – pracował jako asystent w Klinice Chorób Zakaźnych.

Wspomnianą służbę wojskową w stopniu porucznika odbywał od kwietnia 1948 do lipca 1949 roku pełniąc obowiązki epidemiologa w Krakowskim Okręgu Wojskowym i organizując pracownię mikrobiologiczną w laboratorium okręgowym.

W czasie, kiedy odbywał służbę wojskową, w październiku 1948 roku, na podstawie rozprawy pt. „Znaczenie układu siteczkowo-śródbłonkowego w zimnicy” otrzymał stopień doktora medycyny w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie.

Wyodrębnienie zagadnień epidemiologii chorób zakaźnych z działalności różnych Zakładów PZH i AM – organizacja bazy naukowej i polskiej szkoły epidemiologicznej

W kwietniu 1951 roku J. K. Kostrzewski został przeniesiony do Warszawy z zadaniem zorganizowania i objęcia kierownictwa nowo utworzonego w Państwowym Zakładzie Higieny Działu Epidemiologii. O zorganizowanie takiego działu, względnie zakładu w PZH, występował już przed wojną dr Henryk Mosing. Niestety, wówczas znaczenie epidemiologii jako dziedziny nauki różnej od dziedzin diagnostyki mikrobiologicznej i badań klinicznych, nie było w pełni uświadamiane przez kierownictwo zarówno Instytutu, jak i kierownictwa odpowiednich resortów. Obecnie wyodrębnieniu działu w PZH sprzyjało równoległe utworzenie Katedry Epidemiologii w Oddziale Sanitarno-Higienicznym Akademii Medycznej w Warszawie, w której również został zatrudniony na stanowisku adiunkta.

Zorganizowanie od podstaw działu, który w 1953 r. został przekształcony w Zakład Epidemiologii PZH było trudnym zadaniem. Przed wszystkim J. K. Kostrzewski wytyczył cele działania, które miały być realizowane w Zakładzie – wszystkie dotyczyły opracowania epidemiologii ostrych chorób zakaźnych, określenia ich sytuacji epidemiologicznej w kraju oraz określenia aktualnych możliwości ich zwalczania i zapobiegania im. Do realizacji tych celów pozyskał odpowiednich pracowników, wśród których znaleźli się przede wszystkim ludzie młodzi, jeszcze niedoświadczeni, ale wyróżniający się zapałem do pracy i chęcią dalszego kształcenia się.

Przyjmowani do pracy lekarze medycyny rekrutowali się głównie z absolwentów Oddziału Sanitarno-higienicznego AM w Warszawie, a zatrudnieni lekarze weterynarii wykazywali się zainteresowaniem w dziedzinie antropozoonoz i prowadzeniu badań laboratoryjnych z tego zakresu. Zatrudnieni specjaliści z dziedziny statystyki i demografii dali m.in. podstawy matematyczne gromadzenia i analizy danych o sytuacji epidemiologicznej chorób zakaźnych, jak i analizy wyników badań laboratoryjnych.

W kierowanym przez J. K. Kostrzewskiego Zakładzie powstały podwaliny nowoczesnej polskiej epidemiologii, doszło do sformułowania i sprawdzenia koncepcji epidemiologii jako nauki i działu medycyny praktycznej.

Jak pisze o tym prof. Artur Gałązka, jeden z wybitniejszych uczniów Jana K. Kostrzewskiego „...ostatecznie sformułowano koncepcję epidemiologii jako działu medycyny poświęconego badaniu wyników i warunków wpływających na powstawanie, rozmieszczanie i szerzenie się chorób zakaźnych

oraz skuteczności środków i metod stosowanych dla zapobiegania im i ich zwalczania” („Nauka Polska” 1969, 5, str. 60).

Pracując na stanowisku adiunkta w Zakładzie Epidemiologii Oddziału Sanitarno-Higienicznego AM w Warszawie J.K. Kostrzewski brał udział w fachowym przygotowaniu absolwentów tego Oddziału, którzy w pewnym okresie czasu stanowili znaczną część kierowniczej kadry służby sanitarnej.

Po zlikwidowaniu Oddziału był inicjatorem zorganizowania Studium Sanitarno-Higienicznego, początkowo usytuowanego w Akademii Medycznej, a od 1967 r. działającego w Państwowym Zakładzie Higieny. To ustawienie Studium umożliwiło sprawne i nowoczesne kształcenie podyplomowe lekarzy i innych pracowników merytorycznych z wyższym wykształceniem, zatrudnionych w służbie sanitarno-epidemiologicznej.

Pod Jego kierunkiem przygotowano program specjalizacji, organizowano liczne kursy atestacyjne z zakresu epidemiologii i higieny, wypracowano system prowadzenia egzaminów specjalizacyjnych.

Praca w Zakładzie Epidemiologii PZH i w Oddziale Sanitarno-Higienicznym AM, liczne kontakty Profesora z Kierownikami Katedr Epidemiologii AM w innych niż Warszawa ośrodkach i współdziałanie z kierownikami specjalizacji w dziedzinie higieny i epidemiologii stworzyły warunki powstania nowoczesnej polskiej szkoły epidemiologicznej.

Ile osób w latach sześćdziesiątych, siedemdziesiątych i osiemdziesiątych uzyskało specjalizację z epidemiologii trudno określić, natomiast można podać (w przybliżeniu) listę 11 osób, które uzyskały stopień doktora medycyny, a których promotorem był prof. Jan K. Kostrzewski.

Z ich grona 5 osób uzyskało tytuł profesora w dziedzinie epidemiologii i z biegiem lat byli kierownikami specjalizacji i promotorami licznych prac doktorskich z dziedziny epidemiologii.

Badania naukowe – główne osiągnięcia

Jak pisał prof. Artur Gałązka działalność badawcza J.K. Kostrzewskiego była ściśle związana z aktualnymi potrzebami kraju, a problemy które badał w poszczególnych okresach swej pracy, odzwierciedlały ówczesną sytuację epidemiologiczną Polski.

Doświadczenia wyniesione z pracy w kolumnach przeciwepidemicznych i obserwacje sytuacji epidemiologicznej w pierwszych latach po wojnie były źródłem inspiracji do podjęcia badań epidemiologii i klinicznego przebiegu duru wysypkowego. J.K. Kostrzewski badał przyczyny wystąpienia epidemii duru wysypkowego na terenach Polski w czasie wojny i po jej zakończeniu. Poszukiwał następnie rezerwuaru duru wysypkowego w okresie

pozaepidemicznym. Wskazał i scharakteryzował różnice epidemiologiczne i kliniczne między zachorowaniami sporadycznymi a zachorowaniem przenoszonym przez wesz odzieżową.

W ten sposób J. K. Kostrzewski potwierdził hipotezę o długotrwałym nosicielstwie *Rickettsia prowazekii* u ludzi, którzy chorowali w przeszłości na dur wysypkowy.

Badał wnikliwie epidemiologię gorączki okopowej powodowanej przez *Rickettsia quintana* występującej m.in. wśród karmicieli wszy oraz osób pracujących przy wyrobie szczepionki przeciwko durowi wysypkowemu metodą Weigla w Krakowie i Warszawie. Wyniki tych badań opisał wraz z Z. Przybyłkiewiczem w pracy pt. „Zaraza pracowniana gorączki okopowej” (1948). Na podstawie badań własnych i wykonanych wspólnie z Przybyłkiewiczem podważył kryteria odróżniania chorobotwórczej odmiany *R. quintana* lub *R. weigla* od niepatogennej *R. pediculi*, opracowane i stosowane przez Herzig-Weiglową, Mosinga oraz Petryńskiego. Wykazał, że jest to ten sam drobnoustroj, który wykazuje różną zjadliwość zależnie od stanu wrażliwości człowieka. „Ponadto J. K. Kostrzewski zanalizował przyczyny występowania gorączki okopowej w czasie wojny wśród żołnierzy i pracowników mających zawodowy kontakt z zakażonymi wszami a rzadkością występowania tej choroby wśród ludności cywilnej. Jest to przykład jednego z pierwszych w polskim piśmiennictwie opracowań, w którym epidemiologiczne wnioski łącznie z krytycznie ocenianymi obserwacjami laboratoryjnymi pozwoliły na sformułowanie właściwych wniosków.” (A. Gałązka). J. K. Kostrzewski interesował się również możliwością udoskonalenia serologicznej diagnostyki kiły. Wspólnie ze Stefanem Ślopkiem opracował modyfikację odczynu Chediaka, przy użyciu antygeny ML opisanego przez Ślopka. Odczyn ten okazał się przydatny w badaniach masowych ludności. Krótką informację o prowadzonych przez J. K. Kostrzewskiego badaniach laboratoryjnych należy uzupełnić wzmianką o pracach poświęconych znaczeniu układu siateczkowo-śródbłonkowego w zimnicy – badania dotyczyły zmian zachodzących w szpiku kostnym ludzi sztucznie zarażanych w celach terapeutycznych krwią osób chorych na zimnicę.

Podstawowe znaczenie dla walki z ogromną epidemią błonicy w Polsce w latach pięćdziesiątych miały prace Profesora dotyczące zapobiegania błonicy. Jego referat wygłoszony na X Zjeździe Pediatrów Polskich w Szczecinie w 1955 roku zapoczątkował skuteczne, planowe i już współczesne działania profilaktyczne i przeciwepidemiczne w błonicy, a w szczególności masowe szczepienia ochronne. Profesor wykazał konieczność zmiany wymagań kontroli państwowej w stosunku do badań immunogenności szczepionki przeciw błonicy, wypracował optymalny schemat szczepienia, wdrożył badania przesiewowe metodą Schicka, kwalifikujące dzieci do szczepienia. Nadzorował badania swoich uczniów, pracujących nad unowocze-

śnieniem laboratoryjnej oceny skuteczności anatoksyny błoniczej, śledził wykonawstwo szczepień w terenie, a wyniki Jego analizy epidemiologicznej zachorowań na błonicę służyły mobilizacji do polepszenia wykonawstwa i zwiększenia odsetka osób szczepionych. Kontynuując prace Hirszfelda w dziedzinie zapobiegania błonicy wytyczył drogę opanowania błonicy i wykształcił uczniów, którzy przyczynili się do jej eliminacji w kraju.

Okres powojenny w Polsce był naznaczony jeszcze wielu innymi epidemiami wśród których poważne miejsce zajmowały epidemie duru brzuszego. Seria kilkudziesięciu prac Profesora dotyczących epidemiologii, zapobiegania i zwalczania duru brzuszego, ma wymiar naukowy wychodzący poza granice kraju. Wśród nich wysuwa się na czoło cykl prac doświadczalnych mających na celu określenie skuteczności stosowanej w Polsce szczepionki przeciwko durowi brzuszemu. Profesor był inicjatorem i autorem planu kontrolowanych badań terenowych. Wartość metodyczna tych badań weszła do kanonu metodyki epidemiologicznej w świecie, a ich wyniki przyczyniły się do właściwego ustawienia szczepień i w konsekwencji do eliminacji duru brzuszego w Polsce. Profesor kierował badaniami zarówno w Instytucie, jak i w terenie, prowadzonymi m.in. przez Jego uczniów, dla których była to niezapomniana szkoła pracy naukowo-badawczej, organizacyjnej oraz umiejętności współpracy z kolegami epidemiologami ze Stacji Sanitarno-Epidemiologicznych.

Badania prowadzone w latach 1961-1964, porównujące skuteczność 4 szczepionek przeciwko durowi brzuszemu, wykazały przewagę mocy uodporniającej szczepionki przygotowanej z całych pałeczek durowych zabitych fenolem nad stosowaną dotychczas w Polsce szczepionką z ekstraktów bakteryjnych.

Dla wielu osób, uczestniczących w prowadzeniu badań kontrolowanych, ich wyniki posłużyły za punkt wyjścia dla opracowania rozpraw doktorskich, różnych publikacji, m. in. w „Przeglądzie Epidemiologicznym”, referatów, wymaganych przy uzyskaniu specjalizacji z epidemiologii. Umiejętność łączenia rozwiązywania zagadnień naukowych dla wykorzystania ich wyników w praktyce z pracą dydaktyczną, obejmującą zarówno przyszłych pracowników naukowych jak i pracowników terenowych, była niezwykle ważną cechą umysłowości Profesora.

W tym okresie Profesor analizował również zmiany zachodzące w epidemiologii czerwonki w Polsce i Europie (1967 r.). W pracach poświęconych temu zagadnieniu zwracał uwagę na konieczność kompleksowego rozwiązania procesu epidemicznego.

Od 1953 roku prof. J. K. Kostrzewski publikował wiele prac poświęconych epidemiologii poliomyelitis, wśród których wyróżniały się opracowania poświęcone bezpieczeństwu doustnej szczepionki przeciw poliomyelitis typu 1-CHAT i typu 3-WFOX. Szczególne znaczenie miały wyniki badań bez-

pieczeństwa masowych szczepień szczepionką typu 3. Stwierdzono w nich, że szczepienia te stanowią ryzyko zachorowania zarówno osób szczepionych, jak i osób ze styczności z osobami szczepionymi. Badania skuteczności i bezpieczeństwa szczepionek przeciw poliomyelitis kontynuowali z biegiem lat uczniowie Profesora, którzy obecnie wchodzi, wśród innych osób, w skład Komitetu ds. Eredykcji poliomyelitis w Polsce.

W latach sześćdziesiątych był inicjatorem badań kontrolowanych skuteczności i odczynowości szczepionek przeciw odrze – badania te przyczyniły się do opanowania tej choroby w kraju. Obecnie realizowany jest plan eliminacji odry w Polsce opracowany przez uczniów Profesora, a nadzór nad realizacją i analizą sytuacji epidemiologicznej odry prowadzą już uczniowie jego uczniów, utrzymując tradycje pracy zorganizowanego przez niego Zakładu Epidemiologii PZH.

W latach 70. inicjował badania zmierzające do wykorzystania metod epidemiologicznych w ocenie występowania i szerzenia się chorób niezakaźnych. Ten kierunek badań zapoczątkował Jego referat wygłoszony wspólnie z prof. Kazimierzem Lachowiczem podczas trzeciego Zjazdu Polskiego Towarzystwa Epidemiologów i Lekarzy Chorób Zakaźnych, który odbył się w 1964 roku w Krakowie. Między innymi uczniowie Profesora podjęli badania wpływu zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego na występowanie nieswoistych chorób układu oddechowego, a w kraju inicjatywa ta zaowocowała pracami z zakresu epidemiologii chorób krążenia, chorób nowotworowych, psychoneurologicznych i innych.

W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku Polska Akademia Nauk podjęła trud zebrania i zweryfikowania informacji o odkryciach w dziedzinie nauk biomedycznych i medycznych w Polsce, o znamionach osiągnięć na miarę światową. Do wpisania na tę listę zaproponowano z dziedziny epidemiologii chorób zakaźnych następujące prace, których autorem lub współautorem był prof. J. K. Kostrzewski:

- wykrycie roli nawrotów duru wysypkowego, znanego dawniej jako choroba Brilla, w utrzymywaniu się endemii tej choroby w okresie międzywojennym i po II-giej wojnie światowej na terenie Europy wschodniej, południowej i środkowej, w tym również w Polsce (Jan K. Kostrzewski);
- wykrycie ryzyka zachorowań na porażenne poliomyelitis towarzyszących szczepieniom z użyciem żywych atenuowanych szczepów wirusa polio, zwłaszcza typu 3 oraz zwrócenie uwagi na konieczność zwiększania bezpieczeństwa tych szczepień (Jan K. Kostrzewski, Aleksandra Kulesza).

Autorstwo i współautorstwo książek oraz działalność wydawnicza

Dorobek naukowy Profesora obejmuje ok. 280 prac z dziedziny epidemiologii, kliniki chorób zakaźnych, mikrobiologii oraz zdrowia publicznego. Omówienie wszystkich publikacji przekracza ramy tej biografii wydaje się jednak słuszne zwrócenie uwagi na książki, których redaktorem, autorem lub współautorem był Profesor.

Duże znaczenie dla opisu i oceny epidemiologicznej sytuacji chorób zakaźnych w Polsce miał cykl monograficznych opracowań. Są to: „Choroby zakaźne w Polsce i ich zwalczanie w latach 1919-1962” wyd. PZWL Warszawa, 1964; „Choroby zakaźne w Polsce i ich zwalczanie w latach 1961-1970” PZWL Warszawa, 1973; „Choroby zakaźne w Polsce w latach 1970-1979” wyd. Ossolineum, 1984. W pewnym sensie kontynuacją i podsumowaniem tego cyklu jest książka pt. „Choroby zakaźne na ziemiach polskich i ich zwalczanie w XX wieku” wyd. PZWL Warszawa, 2001 r. pod redakcją J. K. Kostrzewskiego, W. Magdzika i D. Naruszewicz-Lesiuk.

Uzupełnieniem tych opracowań była monografia Jego autorstwa p.t. „Zdrowie ludności Polski w świetle danych o chorobach i zgonach” wyd. PZWL, 1977 r.

Swoje doświadczenia wyniesione z pracy dydaktycznej Profesor wykorzystał przygotowując przy współpracy z C. R. Lowe podręcznik metod nauczania epidemiologii. Podręcznik ten pt. „Epidemiology a Guide to Teaching Methods” (1971) wydano w sześciu językach, w tym również w tłumaczeniu na język polski, przy współdziałaniu prof. Zbigniewa Brzezińskiego. Ważną pozycję w dorobku profesora stanowi monografia dotycząca pomiarów poziomu zdrowia pt. „Measurement of Levels of Health” opublikowana przez Światową Organizację Zdrowia w 1979 roku.

Ważny z punktu widzenia zarówno dydaktycznego, jak i organizacyjno-administracyjnego był Raport opracowany przy współpracy z R. M. Acheson – dla Światowej Organizacji Zdrowia, dotyczący wykorzystania epidemiologii w planowaniu i ocenie szeroko pojętej służby zdrowia.

Wielkie zasługi ma Profesor w pracy redakcyjnej – w latach 1955-1988 był współredaktorem a później przez wiele lat redaktorem kwartalnika „Przeгляд Epidemiologiczny” – organu Państwowego Zakładu Higieny i Polskiego Towarzystwa Epidemiologów i Lekarzy Chorób Zakaźnych. W latach 1963-1968 był również redaktorem wersji angielskiej tego pisma pt. „Epidemiological Review”. W latach 1955-1980 był członkiem redakcji międzynarodowego czasopisma wydawanego w Pradze pt. „Journal of Hygiene Epidemiology, Microbiology and Immunology” a w latach 1974-1984 był członkiem komitetu redakcyjnego „International Journal of Epidemiology”

(Londyn). Od 1973 roku był członkiem rady redakcyjnej, a w latach 1985-1989 redaktorem naczelnym czasopisma „Nauka Polska”.

Działalność J.K.Kostrzewskiego w Polsce jako organizatora i administratora w dziedzinie nauki i ochrony zdrowia

Z przedstawionego poniżej ogólnego kalendarium zostaną później omówione bardziej szczegółowo wybrane zagadnienia.

W maju 1961 roku został powołany na stanowisko podsekretarza stanu w Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej oraz na stanowisko Głównego Inspektora Sanitarnego. Ustąpił wówczas z pracy w Akademii Medycznej, zachowując obowiązki kierownika Zakładu Epidemiologii PZH.

W roku 1963, Uchwałą Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów, zostały Mu zlecone obowiązki Pełnomocnika Rządu do spraw programu rozwoju żywności i żywienia w Polsce, który był przedmiotem umowy Rządu PRL oraz Programu Rozwoju ONZ i Światowej Organizacji Wyżywienia i Rolnictwa (FAO).

W kwietniu 1967 roku otrzymał tytuł naukowy profesora zwyczajnego nauk medycznych. W maju 1967 r. został wybrany na członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk, a w roku 1976 został członkiem rzeczywistym.

W lipcu 1968 i ponownie w czerwcu 1969 roku Sejm PRL powołał J. Kostrzewskiego na stanowisko Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej. Funkcję tę pełnił do końca kadencji Sejmu i zmiany rządu w kwietniu 1972 roku.

W latach 1968, 1971, 1977, 1980, 1983 został wybrany przez Zgromadzenie Ogólne PAN na członka Prezydium PAN.

We wrześniu 1969 roku został powołany przez Prezesa Rady Ministrów w skład członków Komitetu Nauki i Techniki, a w kwietniu 1972 r. Prezes Rady Ministrów powołał Go na stanowisko Sekretarza Wydziału VI Nauk Medycznych PAN, które to stanowisko zajmował do grudnia 1980 roku.

W grudniu 1980 r. J. K. Kostrzewski został wybrany przez Zgromadzenie Ogólne PAN na stanowisko Wiceprezesa Polskiej Akademii Nauk, zaś w grudniu 1984 i ponownie w grudniu 1986 roku wybrano Go na Prezesa PAN. Funkcje te pełnił do stycznia 1989 roku.

W 1985 roku został wybrany na posła do Sejmu PRL w kadencji 1985-1989, w tych latach był również wiceprzewodniczącym Rady Krajowej Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego, ponadto został powołany w skład rady Konsultacyjnej przy Przewodniczącym Rady Państwa działającej w latach 1986-1989.

W 1989 roku prof. Jan K. Kostrzewski przeszedł na emeryturę, a w roku 1991 przestał być członkiem Rady Naukowej PZH.

Jako emerytowany profesor zwyczajny Państwowego Zakładu Higieny kontynuował pracę w różnych komisjach i zespołach w Polsce, m.in. prowadził działalność redakcyjną, a od 1990 roku był członkiem Kolegium Redakcyjnego kwartalnika *Przegląd Epidemiologiczny*; w latach 1989-1992 był przewodniczącym Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Epidemiologów i Lekarzy Chorób Zakaźnych; był przewodniczącym Społecznego Komitetu Wspierania Pomnika – Szpitala Centrum Zdrowia Dziecka, ponadto członkiem Komitetu Budowy Pomnika Powstania Warszawskiego. Prowadził nadal szeroką działalność na forum Światowej Organizacji Zdrowia.

Prof. Jan K. Kostrzewski, jako Główny Inspektor Sanitarny (1961-1968), a następnie jako Minister Zdrowia i Opieki Społecznej (1968-1972)

W maju 1961 roku Profesor Jan K. Kostrzewski został powołany na stanowisko Głównego Inspektora Sanitarnego i jednocześnie Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej. Funkcje te pełnił do lipca 1968 r., kiedy powołany został na stanowisko Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej, które zajmował do kwietnia 1972 roku.

Profesor, jako wysokiej rangi urzędnik państwowy, łączył w trybie i sposobie swojego działania cechy naukowca poddającego wnikliwej analizie przyczyny obserwowanych zdarzeń oraz skutki podejmowanych decyzji z podejściem dydaktyka w stosunku do młodszych, a mniej doświadczonych koleżanek i kolegów. W tym miejscu należy podkreślić Jego koleżeński, wręcz przyjacielski stosunek do osób podejmujących profilaktyczne lub epidemiologiczne działania, nawet jeżeli na skutek braku wiedzy lub doświadczenia popełniali błędy i niedopatrzienia.

W okresie pełnienia funkcji Głównego Inspektora Sanitarnego wystąpiło wiele epidemii chorób zakaźnych o szczególnym znaczeniu dla zdrowia społeczeństwa. Prof. Jan Karol Kostrzewski osobiście wizytował większość tych ognisk epidemicznych, niektóre nawet wielokrotnie, udzielając fachowych rad i konsultacji. Opisy niektórych epidemii publikowano, najczęściej w formie artykułów, w *Przeglądzie Epidemiologicznym*. Były to artykuły, których często prof. Jan Kostrzewski był współautorem z osobami, biorącymi udział w opracowaniu epidemii, jak również artykuły napisane przez

pracowników stacji sanitarno-epidemiologicznych bądź instytutów, i przy konsultacji ze strony Profesora.

Wymienić tu należy:

- epidemię ospy prawdziwej w kwietniu 1962 r. wśród załogi statku hinduskiego „Indian Resolve” stojącego na redzie portu morskiego Gdańsk. Zannotowano 29 przypadków. Nie dopuszczono do zawleczenia zachorowań do środowisk polskich;
- jedną z większych epidemii ospy prawdziwej w ówczesnej Europie, zawleczonej z Indii, jaka wystąpiła w lipcu i sierpniu 1963 roku we Wrocławiu, województwie wrocławskim, w Opolu, w Wieruszowie w woj. łódzkim i w Gdańsku. Zachorowało wówczas 99 osób, zmarło 7 osób. Epidemie te zostały opisane w „Przeglądzie Epidemiologicznym” z 1964, Nr 2;
- epidemię duru brzuszego w Żyrardowie i Legionowie opisane w „Przeglądzie Epidemiologicznym” z 1963, Nr 1-2;
- epidemię duru brzuszego w Żywcu w 1963 roku, w której zachorowało 88 osób, opisano w „Przeglądzie Epidemiologicznym” z 1965, Nr 3;
- epidemię duru brzuszego w Sanoku, która wystąpiła w 1963 roku;
- epidemię duru rzekomego B w Rzeszowie, w Dębicy i w okolicach, która wystąpiła wiosną 1963 roku. Zachorowało łącznie 188 osób. Została ona opisana w „Przeglądzie Epidemiologicznym” z 1965, 3, str. 387;
- epidemię błonicy w Kłodzku i w okolicach oraz w powiecie Morąg w woj. olsztyńskim w 1961 roku. Opisana została w „Przeglądzie Epidemiologicznym” z 1961, 4, str. 341;
- epidemię włośnicy w Szczecinie i w Biskupcu w 1969 roku, w której zannotowano 131 zachorowań. Opisana została w „Przeglądzie Epidemiologicznym” z 1971, 2, str. 303.

Godny zwrócenia uwagi jest ponadto fakt, że podczas kadencji prof. Jana K. Kostrzewskiego jako Głównego Inspektora Sanitarnego opracowano i wdrożono w Polsce, podobnie jak i w innych krajach, zasady masowych szczepień ochronnych zarówno organizowanych w formie programów szczepień, zwanych kalendarzami szczepień, jak i szczepień przeprowadzanych akcyjnie. Ekspert z zakresu szczepień ochronnych na międzynarodowym spotkaniu w Sofii wiosną 1966 roku zwrócili się do Profesora o opracowanie i opublikowanie merytorycznego artykułu na ten temat. Artykuł ten opublikowany został w 1968 roku w języku angielskim i rosyjskim, w wydawanym w Pradze, w Czechosłowacji czasopiśmie higieniczno-epidemiologiczno-mikrobiologiczno-immunologicznym.

Podczas kadencji prof. Jana K. Kostrzewskiego jako Głównego Inspektora Sanitarnego uchwalona została ustawa o zwalczaniu chorób zakaźnych z dnia 13 listopada 1963 roku (Dz U Nr 50 poz 279). Stało się to po 28 latach obowiązywania ustawy o zapobieganiu chorobom zakaźnym i ich zwalczaniu z dnia 21 lutego 1935 roku (Dz UR.P Nr 27 poz 198). Wraz z ustawą

wydane zostało 6 tzw. rozporządzeń wykonawczych i jedno wytyczne. Powyższy akt prawny z 1963 roku okazał się na tyle nowoczesny, że następny mógł być wydany dopiero we wrześniu 2001 roku, a więc po 38 latach obowiązywania ustawy z 1963 roku (6 września 2001 roku Ustawa o chorobach zakaźnych i zakażeniach (Dz U Nr 26 poz 1384).

Podczas pełnienia przez prof. Jana K. Kostrzewskiego funkcji administracyjnych doszło do rozszerzenia w Polsce badań epidemiologicznych na problemy związane z chorobami niezakaźnymi. Zapoczątkowane to zostało podczas III Krajowego Zjazdu Polskiego Towarzystwa Epidemiologów i Lekarzy Chorób Zakaźnych w Krakowie w dniach 5-6 października 1964 roku. Przedstawiono referat prof. Jana Kostrzewskiego i prof. Kazimierza Lachowicza pt. „Zadania i perspektywy epidemiologii w Polsce”. Referenci postulowali kontynuowanie i pogłębianie badań naukowych w zakresie chorób zakaźnych oraz przygotowanie się do podjęcia szeroko zakrojonych badań w zakresie epidemiologii chorób niezakaźnych. Dalsza działalność prof. Jana K. Kostrzewskiego w tej dziedzinie, głównie jako wysokiego szczebla administratora, doprowadziła do wszczęcia i kontynuowania badań epidemiologicznych między innymi w onkologii, bakteriologii, psychiatrii, cukrzycy i innych specjalizacjach medycznych.

Podczas kadencji prof. J. Kostrzewskiego nadano od strony administracyjnej, jak również fachowej, wysoką rangę problemowi zakażeń szpitalnych, zapobiegania im i ich zwalczania.

Jako Główny Inspektor Sanitarny, a potem jako Minister Zdrowia i Opieki Społecznej prof. Jan K. Kostrzewski pracował i podejmował aktywność w wielu innych dziedzinach, przede wszystkim w zakresie zdrowia publicznego. Jednak ze względu na specjalność i zainteresowania autorów biografii nakreślone zostały przede wszystkim problemy związane z epidemiologią, zapobieganiem i zwalczaniem chorób zakaźnych.

Działalność J. K. Kostrzewskiego za granicą na forum międzynarodowym

Mimo prowadzonej intensywnej pracy naukowej i dydaktycznej oraz pełnienia wielu odpowiedzialnych funkcji w kraju, J. K. Kostrzewski rozwijał ożywioną działalność w międzynarodowych organizacjach, zajmujących się zapobieganiem i zwalczaniem chorób, głównie zakaźnych. Przygotowaniem do tej działalności było otrzymanie stypendium ŚOZ, które umożliwiło Mu odbycie studiów w Harvard School of Public Health w Bostonie, zakończonych uzyskaniem w 1958 r. dyplomu magistra Zdrowia Publicznego.

Od 1960 roku został członkiem panelu Ekspertów ŚOZ – w latach 1968, 1970 i 1973 przewodniczył polskiej delegacji na Światowym Zgromadzeniu Zdrowia. W lipcu 1969 roku został wybrany Wiceprezydentem Światowego Zgromadzenia Zdrowia na rok 1969/1970 (w Bostonie, USA). Od 1973 do 1976 roku był członkiem z wyboru Rady Wykonawczej ŚOZ, a w roku 1975 został wybrany przewodniczącym Rady Wykonawczej ŚOZ na lata 1975-1976. Należy tu zaznaczyć, że był współautorem Generalnego Programu Pracy ŚOZ na lata 1978-1983.

Od września 1971 do sierpnia 1984 roku był członkiem Rady Wykonawczej Międzynarodowego Towarzystwa Epidemiologicznego (International Epidemiological Association – IEA) oficjalnie związanego z ŚOZ, afiliowanego do Rady Międzynarodowych Organizacji Nauk Medycznych.

We wrześniu 1977 roku wybrano Go na przewodniczącego tej Rady i na prezydenta Międzynarodowego Towarzystwa Epidemiologicznego na lata 1977-1981.

W latach 1977-1979 był przewodniczącym Międzynarodowej Komisji oceny wykorzenia ospy w Indiach, Butanie, Nepalu, Etiopii i w krajach Rogu Afryki – Dżibuti, Kenii i Somalii oraz wiceprzewodniczącym Światowej Komisji powołanej dla wykorzenia ospy w świecie. Komisja ta w grudniu 1979 r. zakończyła program wykorzenia ospy w świecie pełnym sukcesem.

Prof. J. Kostrzewski był jednym z inicjatorów światowego, rozszerzonego programu szczepień przeciw gruźlicy, błonicy, tężcowi, krztuścowi, polio-myelitis i odrze, a od 1978 do 1985 roku przewodniczył Światowej Grupie Doradczej (Global Advisory Group) tego programu.

W latach 1978-1982 był członkiem Rady Naukowo-Technicznej Specjalnego Programu Badań Chorób Tropikalnych UNDP (World Bank) WHO, a od 1982 do 1986 roku przewodniczył grupie wzmocnienia badań chorób tropikalnych w krajach Trzeciego Świata (Research Strengthening Group).

W latach 1979-1987 był członkiem, a w latach 1983-1984 przewodniczącym Rady Nadzorczej Międzynarodowego Centrum Badań Chorób Biegunkowych w Dhaka, Bangladesz.

W latach 1980-1983 był członkiem Światowego Komitetu Doradczego Badań Medycznych ŚOZ w Genewie, wybrany wiceprezydentem tego Komitetu w 1983 roku.

Od 1978 do 1981 roku był członkiem, a od 1982 do 1986 roku przewodniczącym Technicznej Grupy Doradczej (Technical Advisory Group) Światowego programu zwalczania chorób biegunkowych.

Dwukrotnie – w lipcu i sierpniu 1983 oraz w lipcu i sierpniu 1984 roku pracował jako konsultant Komitetu rzeki Mekong, w ocenie skutków zdrowotnych planowanego zagospodarowania wód dolnego basenu rzeki Mekong w Laosie, Kampuczy, Tajlandii i Wietnamie. Opracował raport pt. „Pre-

liminary Reconnaissance for Basinwide Reconnaissance Survey of Waterborne Disease”.

W latach 1986-1987 prowadził wykłady Health Clark Lecturship w London School of Hygiene and Tropical Medicine University of London.

Szczególne znaczenie w ostatnich latach miała Jego współpraca w ramach światowego programu wykorzenia poliomielitis. J. K. Kostrzewski wchodził w skład 12 osobowej grupy ekspertów stanowiącej Międzynarodową Komisję do Potwierdzenia Wykorzenia Poliomielitis w krajach Ameryki (International Certification Commission on Polio Eradication – ICCPE), co osiągnięto we wrześniu 1991 roku. Ponadto w latach 1995-1996 Profesor przewodniczył Światowej Komisji dla Potwierdzenia Wykorzenia Poliomielitis w świecie, a następnie do 2000 roku brał udział w pracach tej Komisji.

Oprócz prac w wymienionych komisjach J. Kostrzewski wielokrotnie uczestniczył w międzynarodowych zjazdach, konferencjach naukowych i grupach ekspertów poświęconych głównie epidemiologii, wirusologii, statystyce i organizacji ochrony zdrowia. Jako ekspert ŚOZ uczestniczył w międzynarodowych programach i komisjach działających w krajach tropikalnych Afryki, Regionu Wschodniego Morza Śródziemnego, w Ameryce Łacińskiej, w krajach Południowo-Wschodniej Azji i Zachodniego Pacyfiku. Często przewodniczył grupom specjalistów i obradom międzynarodowych komisji. Był członkiem zagranicznym Narodowej Akademii Medycyny Francji, członkiem zagranicznym Narodowej Akademii Nauk Indii (członek honorowy) oraz członkiem Akademii Nauk Medycznych Rosji.

Profesor Jan Karol Kostrzewski w pamięci uczniów i współpracowników

W związku ze zbliżającym się jubileuszem 90. lecia urodzin prof. J. K. Kostrzewskiego, w grudniu 2004 roku pan prof. dr hab. Jan Krzysztof Ludwicki, Dyrektor Państwowego Zakładu Higieny wystąpił z inicjatywą opracowania biografii Jubilata. Zwrócił się w tej sprawie do uczniów i byłych współpracowników Profesora. Są to już emerytowani, ale wciąż aktywni zawodowo profesorowie, którzy 50 lat temu mieli zaszczyt i szczęście rozpocząć trudne życie zawodowe pod kierunkiem profesora Jana K. Kostrzewskiego. Dopiero zbierając dane do biografii Profesora zdaliśmy sobie sprawę jak ogromny był zakres podejmowanych przez Niego zadań i prac, i jak duża była efektywność ich realizacji. Tu można byłoby zastosować często nadużywane – ale w tym wypadku w pełni uzasadnione określenie – tytan pracy. Pracowitość to zasadnicza cecha Jego charakteru, a może osobowości.

Ale była to praca poprzedzona inicjatywą – inwencją twórczą. Spostrzegał potrzebę rozwiązania zagadnień, które były w danej chwili ważne, ale co więcej, widział potrzebę podejmowania prac dotyczących zagadnień, które dopiero z biegiem czasu okazały się bardzo ważne. Zdolność przewidywania i perspektywicznej oceny hierarchii potrzeb wynikała z Jego stałego pogłębiania wiedzy, śledzenia na bieżąco naukowej literatury fachowej i utrzymywania kontaktu z praktyką, z osobami z tzw. terenu. Bardzo starannie przygotowywał się do udziału w konferencjach, dyskusjach itp. – i tego surowo wymagał od współpracowników.

Nie był purystą językowym, ale zwracał uwagę na poprawne wysławianie się zarówno co do formy, jak i treści, wyrażał duże zdziwienie, kiedy używano słowa „podobno...” lub mówiono „nie jest to moja dziedzina (temat itp.) i nie znam dobrze tego zagadnienia, ale uważam ...”. Niekiedy zlecając napisanie jakiejś pracy, przestrzegał – „nie używaj barokowych sformułowań”.

Profesor miał też swoje preferencje czy też przyzwyczajenia:

- cenił punktualność – w sensie czasu rozpoczęcia dnia pracy czy wykładu, ale również rozliczenia się z wykonanego zadania, przygotowania publikacji czy też przedstawienia rozprawy doktorskiej;
- nie lubił plotek, nie znosił donosicielstwa, nie cierpiał unізoności, nie lubił gdy składano Mu życzenia, gratulacje;
- miał duże skłonności do chomikowania papierów, odbitek, starych zeszytów czasopism, itp.;
- lubił słodycze – choć nie zauważyliśmy, żeby trzymał u siebie w gabinecie pudełko z czekoladkami czy herbatnikami;
- miał w gabinecie mało gadżetów, ale jeżeli miał, to był do nich bardzo przywiązany – pamiętamy jak cierpiał, bo z biurka zniknął metalowy przycisk – sówka.

O porządek w dokumentach i dostarczanie potrzebnych Profesorowi pozycji piśmiennictwa dbał przez wiele lat Jego asystent techniczny Jerzy Piątkowski. Wpisał się On na stałe w obraz Zakładu Epidemiologii i był uważany za tzw. „prawą rękę” Profesora.

Na drzwiach pokoju 327 (budynek AB III p.) w gmachu Państwowego Zakładu Higieny przy ul. Chocimskiej 24 wisi wywieszka „Prof. dr Jan Kostrzewski”. To są drzwi do Jego gabinetu, który zajmował od 1956 roku i w którego umeblowaniu od czasu Jego przejścia na emeryturę nie dokonano żadnych zmian. Teraz mieści się tu redakcja „Przeglądu Epidemiologicznego” – którego był przez wiele lat redaktorem. Ale podręczna biblioteka, biurko i fotele wciąż są Jego.

Jesteśmy dumni z tego, że możemy nazywać się uczniami pana prof. Jana Kostrzewskiego – ale, Panie Profesorze, pamiętamy, że nie znosił Pan zarozumiałstwa.

WYKAZ PRZEWODÓW DOKTORSKICH,
W KTÓRYCH PROMOTOREM BYŁ PROF. DR JAN K. KOSTRZEWSKI

1. 1959 r. – lek. med. JANINA PŁACHCIŃSKA. Ocena skuteczności szczepień przeciwko durowi brzuszemu.
2. 1964 r. – lek. med. MAREK SANECKI. Różnice epidemiologiczne czerwoni typu *Flexneri* i typu *Sonne* w Polsce w latach 1954-1962.
3. 1964 r. – lek. med. ARTUR GAŁAZKA. Przygotowanie odwoławczej szczepionki blonliczo-tężcowo-krztuścowej i standaryzacja jej komponenty blonliczej i tężcowej.
4. 1964 r. – lek. med. DANUTA NARUSZEWICZ-LESIUK. Laboratoryjna ocena mocy uodporniającej szczepionek przeciwdurowych użytych w szczepieniach kontrolowanych.
5. 1965 r. – lek. med. WIESŁAW MAGDZIK. Kontrolowane szczepienia przeciw durowi brzuszemu: epidemiologiczna ocena porównywalności grup osób szczepionych różnymi szczepionkami.
6. 1967 r. – lek. med. JADWIGA ŻABICKA. Epidemiologia nagminnego zapalenia przyusznic w Polsce w latach 1961-1964 na podstawie badań metodą reprezentacyjną.
7. 1967 r. – lek. med. FELIKS SAWICKI. Metodyka losowania próby ludności dla badań przewlekłych nieswoistych chorób układu oddechowego.
8. 1967 r. – lek. med. JANUSZ SZELAĞ. Dur brzuszny w województwie warszawskim i sposoby jego zwalczania w latach 1958-1965.
9. 1970 r. – lek. med. MIROSLAW WYSOCKI. Właściwości niektórych testów spirometrycznych i ich przydatność w rozpoznawaniu przewlekłego nieżytu oskrzeli.
10. 1971 r. – lek. med. JADWIGA MÉSZÁROS. Charakterystyka laboratoryjna szczepów wirusa krowianki używanych do produkcji szczepionki ospowej.
11. 1975 r. – lek. med. LE DIEN HONG. La dysenteriae bacillaire au Nord Viet-Nam. Considerations epidemiologiques des annees de 1960-1974.

TYTUŁY HONOROWE PROF. JANA K. KOSTRZEWSKIEGO

Doktor Honoris Causa

Akademii Medycznej w Lublinie

Doktor Honoris Causa

Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi

SPIS TOWARZYSTW NAUKOWYCH, KTÓRE PRZYZNAŁY PROF. JANOWI K. KOSTRZEWSKIEMU CZŁONKOSTWO HONOROWE

1. Societas Doctorum Microbiologiae, Epidemiologiae
et Infectiologiae nomine Miecznikow, ZSRR 1956
  2. Stowarzyszenie Wychowanków Akademii Medycznej
oraz byłych Wydziałów Lekarskiego i Farmaceutycznego
Uniwersytetu Jagiellońskiego 1967
  3. Związek Lekarzy Polskich (Polish Medical Alliance)
Chicago, USA 1972
  4. Polskie Towarzystwo Lekarskie (Societas Medicae
Polonorum) 1974
  5. Polskie Towarzystwo Epidemiologów i Lekarzy Chorób
Zakaźnych 1978
  6. Polskie Towarzystwo Patologów 1980
  7. Polskie Towarzystwo Higieniczne 1980
  8. Warszawskie Towarzystwo Lekarskie 1984
  9. Academiae Medicinae Poloniae 1997
  10. Polskie Towarzystwo Zdrowia Publicznego 2000
  11. Komitet Wspierania Pomnika – Szpitala Centrum Zdrowia
Dziecka 2001
  12. Polskie Stowarzyszenie Epidemiologiczne 2004
-

ODZNACZENIA JANA KAROLA KOSTRZEWSKIEGO

Krzyż Walecznych	1944
Złoty Krzyż Zasługi	1951
Odznaka za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia	1953
Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski	1954
Medal X-lecia PRL	1955
Order Sztandaru Pracy II klasy	1964
Order Sztandaru Pracy I klasy	1969
Złoty Medal z Okazji Międzynarodowego Dnia Lekarza w Genewie	1973
Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski	1977
Srebrny Medal za Zasługi dla Obronności Kraju	1977
Złoty Medal za Zasługi dla Obronności Kraju	1983
Krzyż Powstańców Warszawy	1984
Złoty Medal Medicus Magnus i tytuł honorowy „Zasłużony Lekarz PRL”	1997